

Kreatív önkifejezés tárgykészítő, környezetalakító tevékenység által

Siposné Tavaszi Virág

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Tanító- és Óvóképző Kar, Budapest

s.tavaszi.virag@gmail.com

Vizuális ingerek feldolgozása

A technikai eszközök erőteljes fejlődésével a világból érkező vizuális ingerek jelentősége, mennyisége az elmúlt évtizedekben rohamosan nőtt, ezért naponta tömérdek képi információt kényszerülünk definiálni, számunkra érthetőbb rendszerbe igazítani. Ez a folyamat egyre komolyabb mentális feladatot ró ránk. Fennáll a veszélye annak, hogy úgy érzékeljük, nem is kell gondolkodnunk, mert mindent megkapunk képileg is készen. Még ennél is problémásabb, ha úgy véljük, hogy a körülöttünk látható jelenségekhez viszonyítva a saját fantáziánk alkotta képeink nem is megfelelő minőségűek. A külvilágból érkező vizuális ingerek egyszerre hatnak ránk, s így javarészt optikailag komponátlanok. Ezek rendezéséhez, értelmezéséhez nagyon is szükségünk van a fantáziánkra, képzeletünkre. A magunk körül észlelt jelenségek, látványok megfelelő módon való feldolgozásához, analizálásához fontos szempontokat adhatnak sajátos élményeink, ismereteink. Erre a kölcsönhatásra azért fontos figyelmet fordítani, mert ahhoz, hogy a környezetünkkel szoros egységben tudjunk élni, fontos értelmezni és megérteni azokat az ok- okozati viszonyokat, melyek segítségével megismerhetjük a jelenségek, tárgyak, anyagok tulajdonságait és formálhatóságuk lehetőségeit. Ezen folyamat megfelelő, hatékony alakulásában meghatározó szerepe van az informális és formális nevelési hatásoknak, melyek során megjelenő támogató, elutasító vagy közömbös magatartási formák is befolyásolhatják a belső képértelmezéseket. Mindennek azért van nagyfokú jelentősége, mert az ilyen módon születő belső képek hatnak majd azokra a jövőbeni képalkotásokra is, amelyek kezdő részleteit az emlékezetünkből idézzük fel.

Informális-és formális nevelés hatásai

Már a fejlesztés korai szakaszában is figyelmet kell szentelni arra, hogy lehetőleg intuitív tevékenységek útján alakítsuk azokat a képességeket, melyek megteremtik a kifejezés sokfélesége iránti nyitottságot, segítik a világban való eligazodást is. A különböző feladathelyzetekben megvalósuló analizálás célirányosan segítheti azt az absztrakciós folyamatot, mely során a látványhalmazból, egy adott aspektusból való szelektálás és redukálás következtében létrejöhet a már komponált látvány (Bálványos & Sánta, 1998). Ezért fontos, hogy iskolai közegben is kiemelten foglalkozzunk a benyomások, jelenségek, jelképek, tárgyak megfigyelésével, értelmezésével. Az ezekhez kapcsolódó megjelenítések, konstruálási lehetőségek, modellezések, tervezések kiválóan fejleszthetik azokat a szükséges készségeket, képességeket, melyek által a tanulók képessé válhatnak az aktuális feladatként

felkínált utánzó, kreatív vagy kifejező ábrázolásokra. A jelzések, képek, rajzok elemzése, méret-, tér- és szerkezetlátást segítő feladatok során hatékonyan fejleszthetők a vizuális kommunikációs képességek is. Különböző témák feldolgozásakor megvalósuló, alkotó jellegű feladatokkal teremthetünk lehetőséget a tanult ismeretek és technikák önálló elemzésére, alkalmazására, továbbgondolására. A folyamat akkor lehet igazán eredményes, ha komplex módon megjelenhet benne a tanulók előzetes tudása, motiváltsága, és figyelembe veszi az életkori- és helyi sajátosságokat, lehetőségeket. Az információk megértése ilyen módú feldolgozása, és a legoptimálisabb megoldások keresése hatékonyan segítheti a kognitív képességek fejlesztését is. A környezet megismerése, a látványok értelmezése, a lehetőségek keresése, az összefüggések feltárása olyan alkotófolyamat alapja lehet, melynek révén kiformalódhat az az alkotói magatartás, mely által kifejeződik a környezet továbbfejlesztésére, konstruktív átalakítására való törekvés, s amely következtében a belső képek, a különböző anyagok felhasználásával már az önkifejezés szolgálatába állíthatók. A megszerzett ismeretek gyakorlatban való alkalmazásában lényeges szerep jut így azoknak az inspirációknak, melyek által aktivizálódnak a cselekvési képességek, hatékonyan fejlődhet a kreatív alkotókészség is. A cselekvéseken keresztüli ismeretszerzés, finommotorikai cselekvéssorokban megnyilvánuló önkifejező tevékenység visszafelé is hat majd, hiszen nagyban segítheti a korábbi látvány vagy élmény újra átélését, definiálását.

Tárgy- és környezetkultúra, fenntarthatóság

A kultúra, mely az ember által megalkotott mesterséges környezet egésze, hatással van a természeti és társadalmi tényezők összességére. A tárgy- és környezetkultúra az ember életében olyan szocializációs közeg, melyben az egyén személyiségfejlődésének alapvető folyamatai zajlanak. Azért tartom mindezt jelentős felvetésnek, mert a tárgykultúra, környezetkultúra több tudományág területére is kihat, pl. természettudományon belül egy nélkülözhetetlen fogalomhoz, a fenntarthatósághoz kapcsolódik leginkább. További jelentősége ennek a kapcsolódásnak, hogy a tárgykészítés pl. újrahasznosított anyagokból, komoly esztétikai dilemmát is feszeget. Azért alapvető ennek a megemlítése, mert nem elhanyagolható az a szempont, hogy a hulladékmennyiség csökkentése csak akkor lesz sikeres, ha a szemétből nem átdolgozott, átformált szemetet gyártunk, hanem valóban „kincset varázsolunk”. Azért is lényeges mindez, mert a művészeti-esztétikai informális és formális nevelés során, az alkotó tevékenység közben, olyan szemléletformálás is történik, melynek jelentős szerepe van a személyiségfejlődés folyamatában, a jelenségek, gondolatkörök tudatosításában, és érdemi szerepe van ízlésnevelés, esztétikai ítéletalkotás fejlesztésében is. A művészeti műfajok, s ezen belül a vizuális műfajok, a velük való foglalkozással hatékonyan segíthetnek megvalósítani az esztétikai normákkal való közvetlen azonosulás lélektani lehetőségeit is.

Ezért különösen nagy jelentőségű a megfelelő környezet és életrend fenntartása, fenntarthatósága, melyhez nem elégséges a természettudományok által közvetített ismeretek meghallgatása, elfogadása. Az ezzel kapcsolatos gondolkodásmód kialakításához ezt a fogalomrendszert az oktatás-nevelés folyamatába olyan módon kell előtérbe helyezni, hogy a tanulók értékrendjében is rögzüljön a szokásbeli változások fontossága. Az újrahasznosítás rendkívül széles kiterjedésű fogalomkör, amellyel való foglalkozás kapcsán nem csupán az lehet szempont, hogy pl. a

hulladék mennyisége csökkenjen, hanem az is, hogy miként alakulhat át oly módon, hogy az optimális, pozitív esztétikai minőséget is hordozzon. Ezért fontos, hogy körültekintően válasszuk ki azokat a nevelési- oktatási módszereinket, melyek által a hatások eredményesen, és a megtervezett módon orientálódhatnak. A bennünket körülvevő információáradatban, az ok-okozati összefüggések felismerésében a kreativitás, azaz a gondolkodásbeli könnyedség, rugalmasság, szokatlan megoldásokra való képesség által tudunk könnyebben és jól eligazodni, szelektálni, a különböző látványokat megfelelően értelmezni, felhasználni, ezért elengedhetetlen ebben a folyamatban e két fogalom (újrahasznosítás - kreativitás) összekapcsolása. Ilyen módon fontos kérdésként merülhet fel még az is, hogy miként fejleszthető a térszemlélet különböző tárgykészítő, inspirációs hatások által, mivel ez a képi gondolkodás másik lényeges eleme, a vizuális képességrendszer fontos része, melynek alapvető összetevői a vizualizáció, képzeleti munka, és a vizuális memória (Séra, Kárpáti Andrea & Gulyás, 2002).

Újrahasznosítás és kreatív önkifejezés

További kérdésként merül fel mindezek után még az is, hogy az újrahasznosított anyagokból való kreatív alkotás során az önkifejezés miként kaphat vajon értékteremtő teret alsó tagozatos iskolások feladataiban. Érdekes és tanulságos lehetőség volt összehasonlítani, hogy azonos pályázati feladaton párhuzamosan tevékenykedő, ám más vizuális nevelési tapasztalatokkal, előképzettséggel rendelkező osztályok produktumaiban milyen különbözőségek és hasonlóságok fedezhetők fel a különféle anyagok vizuális formarendszerének, felületstruktúráinak alakítása során.

Az egyik osztály (nevezzük: „A” osztálynak) már az elmúlt évben részt vett egy olyan alkotópályázaton, melynek során különböző galériákban, a kézműves termékeket, művészetet is támogató üzlethelyiségekben, 2-3- fős csoportokban alkothattak a terek, kiállított alkotások által keltett, pillanatnyi inspirációs hatástól vezérelve. Ehhez képest a „B” osztály kevéssé találkozott ilyen feladatokkal a rajz órákon.

„A” osztály 2015.tavaszi:1. alkotófolyamati előzmény	
Papír- Tér projekt I. csapatmunka	Papír- Tér projekt II. csapatmunka

Molnár C. Pál Galéria-Béke és háború kiállítás+ „Béke,nyugalom, újrakezdés”-helyszínen készült alkotás-- saját fotó; újrahasznosított anyagokból-saját fotó	Tranzit Art Café- újrahasznosított anyagokból- látvány- és élménysűrítéssel- saját fotó

„A” osztály 2015.tavaszi: 2. témabeli előzmény	
pl. Bolygók-tanulói munka	pl.Hőléggballonok-tanulói munka
<i>Forrás: saját fotók</i>	

Az „A” osztályban létrejött alkotások kifejezően felidéznek a személyes élményeket, érzelmeket, hangulatokat. A képek alapján is jól látható, hogy a tervezés, konstruálás, anyagformálás, tárgy- és környezetalakító tevékenységben szerzett korábbi tapasztalat nem csupán a kezűgyességet, a vizuális, tér- és alakérzékenységet fejleszti, hanem kibontakoztatja a gondolatok, intuíciók, eszmék, impressziók vizuális eszközökkel való megjelenítési lehetőségeinek felismerését, megvalósítását.

2015. őszi pályázat „A” osztály- transzferhatás, 2015. őszi	
<i>Forrás: saját fotók</i>	

2015. ősz- pályázat „B” osztály- 2015 ősz

Forrás: saját fotók

A „B” osztály munkájában is tapasztalható volt a nagyfokú kreativitás. A tanulói munkák vizsgálata során a személyes élményekre alapozott fantáziavilágok, figyelemvezetési módok, formabontási megoldások is jól nyomon követhetőek voltak. Érdekes tapasztalat volt azonban, hogy a „B” osztály megoldásai- akár ugyanazon alapanyagot felhasználva- pl. tojástartó doboz- inkább a mindennapi jelenségek, tárgyak, játékszerek leképezésére irányultak legfőképpen, míg az „A” osztálybeli alkotásokban a művészi megfogalmazások, képalkotások is nagyobb számban jelentek meg.

Összegzés

A természet és anyagismeret, a környezet lehetőségeinek újra felfedezése, a kísérletezés, az összefüggések és törvényszerűségek feltárása olyan teremtő munka alapja lehet, mely által kialakulhat az az alkotói attitűd, melynek segítségével a különféle anyagokat bárki az önkifejezés szolgálatába állíthatja.

A tanulókkal végzett munka során ezért nagyon fontos olyan tárgyformáló, környezetalakító tevékenység megvalósítása, melyben teret kaphat az önkifejezés, hatékonyan megjelenhet a divergens gondolkodásmód, a vizuális élmény- és képzeletanyag feldolgozása. A különböző személyes, vizuális közlések bemutatása során megjelenített távoli transzferhatás vizuális eszközökkel való kifejezésének dokumentumain jól látható, hogy a változatos módszerek, a megoldandó problémák, a különféle tanulásszervezési rendszerek miként járultak hozzá a fenntartható fejlődés gondolatkörének, eszmerendszerének összefoglaló megértéséhez is. A példaként bemutatott alkotások is jól szemléltetik, hogy a tanulók olyan aktív tevékenységek folyamán szerezhettek ismereteket, melyek során hangsúlyos szerepet kapott a nézőpontváltás, kontrasztthatás, anyagi és formai minőségek

szabad felhasználása, valamint ötvöződött a társadalom- és természetismeret, továbbá a művészeti technikák kifejező jellegű tanítása is.

Irodalomjegyzék

- Bálványos Huba, & Sánta László (1998). *Vizuális megismerés, vizuális kommunikáció*. Budapest: Balassi.
- Séra László, Kárpáti Andrea, & Gulyás János (2002). *A térszemlélet – A vizuális-téri képességek pszichológiája, fejlesztése és mérése*. Pécs: Comenius Bt.